

Dwudziesta piąta rocznica Konstytucji RP

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2022

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

SPIS TREŚCI

Referendum konstytucyjne w pamięci Polaków	1
Znajomość konstytucji	3
Postrzeganie znaczenia konstytucji dla obywateli	4
Ocena przestrzegania zapisów konstytucji.....	6
Stosunek do zmiany konstytucji	7

2 kwietnia minie dwadzieścia pięć lat od uchwalenia przez Zgromadzenie Narodowe obowiązującej obecnie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Nowo uchwalona konstytucja weszła w życie w dniu 17 października 1997 roku. W tym czasie była ona dwukrotnie nowelizowana, regularnie pojawiają się też propozycje kolejnych poprawek lub nawet całkowitej zmiany ustawy zasadniczej. W marcowym sondażu¹ po raz kolejny zapytaliśmy, czy Polacy znają tekst swojej konstytucji, czy uważają to za potrzebne oraz jakie jest znaczenie zapisów ustawy zasadniczej dla zwykłych obywateli. Ponownie też zadaliśmy pytania o przestrzeganie konstytucji oraz o potrzebę jej zmiany.

REFERENDUM KONSTYTUCYJNE W PAMIĘCI POLAKÓW

Zgodnie z postanowieniami ustawy konstytucyjnej z 23 kwietnia 1992 roku Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej została przyjęta w wyniku zarządzanego przez ówczesnego Prezydenta RP powszechnego referendum, które odbyło się 25 maja 1997 roku. Wzięło w nim udział 42,86% uprawnionych do głosowania, a 52,71% z nich opowiedziało się za przyjęciem nowej konstytucji. Wydaje się, że Polacy, którzy byli wtedy uprawnieni do głosowania, nie odbierali przyjęcia nowej konstytucji jako wydarzenia o bardzo dużym znaczeniu, gdyż większość (53%) z nich bądź nie pamięta, czy brała w nim udział, bądź nie pamięta, jak głosowała. Do opowiedzenia się przeciwko przyjęciu konstytucji przyznaje się obecnie jedynie co setny uprawniony wówczas do głosowania, natomiast 35% deklaruje oddanie głosu „za”. Tylko 12% ankietowanych, którzy mogli wtedy głosować, pamięta, że nie poszło na referendum.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (383) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

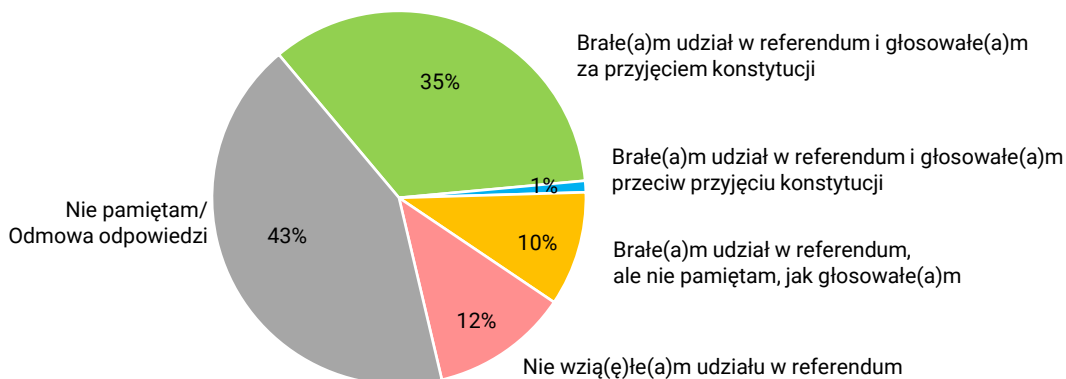
- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiadającym od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej, do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiadającym od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 28 lutego do 10 marca 2022 roku na próbie liczącej 1078 osób (w tym: 56,0% metodą CAPI, 28,4% – CATI i 15,6% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcje wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

RYS. 1. Czy i jak głosował(a) Pan(i) w referendum konstytucyjnym z roku 1997?

ODPOWIEDZI BADANYCH UPRAWNIONYCH DO GŁOSOWANIA W 1997 ROKU (N=650)

Pamięć o referendum konstytucyjnym wyraźnie wiąże się z wykształceniem badanych – im niższy jego poziom, tym częściej uprawnieni do wzięcia w nim udziału deklarują, że nie pamiętają, czy głosowali (od 26% w grupie osób z wyższym wykształceniem do 57% wśród badanych z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym). Podobna zależność występuje w przypadku deklaracji, że badani brali udział w referendum, ale nie pamiętają, jak głosowali (od 6% w grupie osób z wyższym wykształceniem do 13% wśród badanych z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym). Natomiast im wyższy poziom wykształcenia, tym częstsze deklaracje o oddaniu głosu za przyjęciem konstytucji (od 17% wśród badanych z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym do 56% w grupie osób z wyższym wykształceniem).

TABELA 1

Czy i jak głosował(a) Pan(i) w referendum konstytucyjnym z roku 1997?*	Wykształcenie			
	podstawowe/ gimnazjalne	zasadnicze zawodowe	średnie	wyższe
	w procentach			
Brałem udział w referendum i głosowałem za przyjęciem konstytucji	17	27	39	56
Brałem udział w referendum i głosowałem przeciw przyjęciu konstytucji	1	0	1	1
Brałem udział w referendum, ale nie pamiętam, jak głosowałem	13	11	10	6
Nie wziąłem udziału w referendum	13	13	10	12
Nie pamiętam/Odmowa odpowiedzi	57	49	39	26

* Odpowiedzi badanych uprawnionych do głosowania w 1997 roku (N=650)

ZNAJOMOŚĆ KONSTYTUCJI

Deklaracje dotyczące czytania tekstu konstytucji są niemal identyczne jak przed pięcioma laty – 14% badanych twierdzi, że czytało go w całości, a 42% tylko we fragmentach. Do braku kontaktu z tekstem konstytucji przyznało się natomiast 43% badanych.

TABELA 2

Czy czytał(a) Pan(i) tekst konstytucji?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	III 2017	III 2022
	w procentach	
Tak, w całości	14	14
Tak, we fragmentach	41	42
Nie	45	43
Odmowa odpowiedzi	0	1

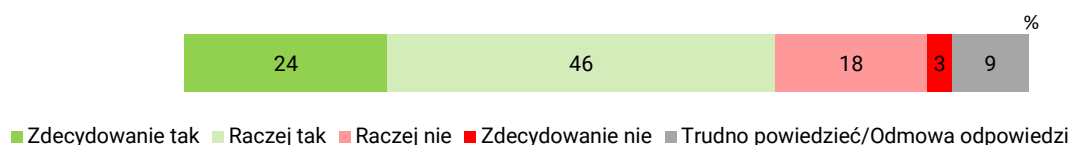
Poziom deklaracji w tej kwestii różnicuje przede wszystkim wykształcenie respondentów. Tekst konstytucji czytało 87% badanych z wyższym wykształceniem, choć na ogół (55%) jedynie we fragmentach. Zetknęła się z nim także większość (62%) respondentów ze średnim wykształceniem, przy czym tylko 13% deklaruje, że czytało go w całości. Wśród słabiej wykształconych dominują osoby, które nie czytały konstytucji w ogóle (64% w grupie z wykształceniem zasadniczym zawodowym i 75% wśród osób z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym).

Warto też dodać, iż na tle pozostałych badanych pracujących zarobkowo pod względem znajomości konstytucji wyróżniają się osoby zatrudnione w sektorze publicznym (w całości czytało ją 25% z nich, a we fragmentach – 54%). Biorąc pod uwagę poglądy polityczne, można natomiast zauważyć, iż częściej niż inni kontakt z tekstem konstytucji deklarują osoby identyfikujące się z lewicą – 21% z nich twierdzi, że czytało tekst w całości, a 46% – we fragmentach (zob. tabelę aneksową 1).

Zdecydowana większość (70%) badanych wraziła pogląd, że znajomość konstytucji jest zwykłym obywatelom potrzebna, jednak tylko 24% poparło tę opinię w sposób zdecydowany, a 46% uznało, że raczej jest to potrzebne obywatelom. Przeciwnego zdania jest 21% ankietowanych, ale tylko 3% stanowią osoby przekonane o tym zdecydowanie.

CBOS

RYS. 2. Czy, Pana(i) zdaniem, znajomość konstytucji jest zwykłym obywatelom w ogóle potrzebna czy też nie?

W porównaniu z poprzednimi badaniami odsetek przekonanych o potrzebie znajomości konstytucji przez zwykłych obywateli jest wyraźnie niższy (w porównaniu z marcem 2017 roku spadł o 5 punktów procentowych). Natomiast odsetek uważających, że znajomość konstytucji nie jest obywatelom potrzebna, utrzymuje się na poziomie z marca 2017 – wyższym niż w latach 90. XX wieku. Więcej badanych niż pięć lat temu uchyliło się od zajęcia stanowiska w tej kwestii (wzrost z 5% do 9%).

TABELA 3

Czy, Pana(i) zdaniem, znajomość konstytucji jest zwykłym obywatelom w ogóle potrzebna czy też nie?	Wskazania respondentów według terminów badań				
	XI 1993	X 1995	II 1997	III 2017	III 2022
	w procentach				
Tak	87	76	82	75	70
Nie	9	16	11	20	21
Trudno powiedzieć/Odmowa odpowiedzi	4	8	7	5	9

Opinie na ten temat różnicuje przede wszystkim wykształcenie badanych – im wyższy jego poziom, tym więcej osób wyraża przekonanie, że znajomość konstytucji jest zwykłym obywatelom potrzebna (od 51% w grupie ankietowanych z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym do 84% z wykształceniem wyższym). Najwięcej negujących potrzebę znajomości konstytucji przez zwykłych obywateli jest wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (30%), a następnie wśród badanych z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (27%) – zob. tabelę aneksową 2.

Przekonania w tej kwestii wiążą się także z deklaracjami badanych dotyczącymi lektury konstytucji. Im silniej respondenci wyrażają potrzebę znajomości konstytucji przez zwykłych obywateli, tym częściej deklarują, że sami ją czytali przynajmniej we fragmentach. Analogicznie – negowanie potrzeby znajomości konstytucji przez zwykłych obywateli wiąże się z częstszymi deklaracjami jej nieczytania.

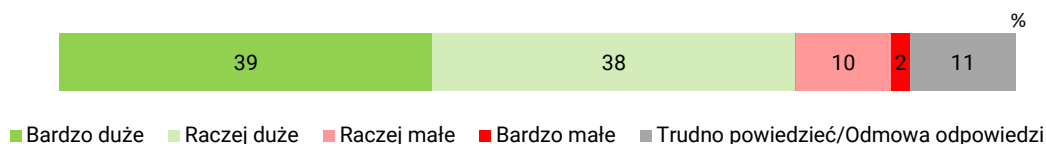
TABELA 4

Czy czytał(a) Pan(i) tekst konstytucji?	Czy, Pana(i) zdaniem, znajomość konstytucji jest zwykłym obywatelom w ogóle potrzebna czy też nie?				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć/ Odmowa odpowiedzi
	w procentach				
Tak, w całości	34	11	4	3	4
Tak, we fragmentach	44	52	31	14	17
Nie	22	37	65	82	73
Odmowa odpowiedzi	0	0	0	0	6

POSTRZEGANIE ZNACZENIA KONSTYTUCJI DLA OBYWATELI

Ponad trzy czwarte (77%) ankietowanych twierdzi, że zasady i przepisy zawarte w konstytucji mają dla życia zwykłych obywateli duże znacznie, przy czym niemal równoliczne grupy określają je jako bardzo duże (39%) i raczej duże (38%). Tylko 12% respondentów bagatelizuje znaczenie konstytucji, w tym zaledwie 2% uważa je za bardzo małe. Brak zdania w tej kwestii zadeklarowało 11% pytaných.

RYS. 3. Jakie znaczenie dla życia zwykłych obywateli mają zasady i przepisy zawarte w konstytucji?

Poczucie, że zasady i przepisy zawarte w konstytucji mają znacznie dla życia zwykłych obywateli, jest obecnie znacznie bardziej rozpowszechnione niż wcześniej. Zbliżony odsetek takich deklaracji notowaliśmy uprzednio jedynie w listopadzie 1993 roku, czyli w czasie, gdy trwały prace parlamentarne nad przygotowaniem nowej konstytucji. Jednocześnie odsetek twierdzących, że konstytucja ma małe znaczenie dla zwykłych obywateli, jest najniższy z dotąd rejestrowanych.

TABELA 5

Jakie znaczenie dla życia zwykłych obywateli mają zasady i przepisy zawarte w konstytucji?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	XI 1993	X 1995	III 2017	III 2022
	w procentach			
Duże	74	66	68	77
Małe	18	22	22	12
Trudno powiedzieć/Odmowa odpowiedzi	8	13	10	11

Opinie w tej kwestii różnicuje najbardziej wykształcenie badanych – im wyższy jego poziom, tym częstsze i silniejsze przekonanie o dużym znaczeniu konstytucji dla życia zwykłych obywateli. Jest to szczególnie widoczne wśród osób przypisujących regulacjom zawartym w konstytucji bardzo duże znaczenie. Poziom wskazań w tym względzie wyraźnie rośnie wraz z poziomem wykształcenia, ale tylko w grupie ankietowanych z wyższym wykształceniem takie zdanie ma większość (57%). Natomiast im słabiej wykształceni są respondenci, tym częściej unikają zajęcia stanowiska w tej kwestii (od 4% w grupie osób z wyższym wykształceniem do 28% w grupie z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym) – zob. tabelę aneksową 3.

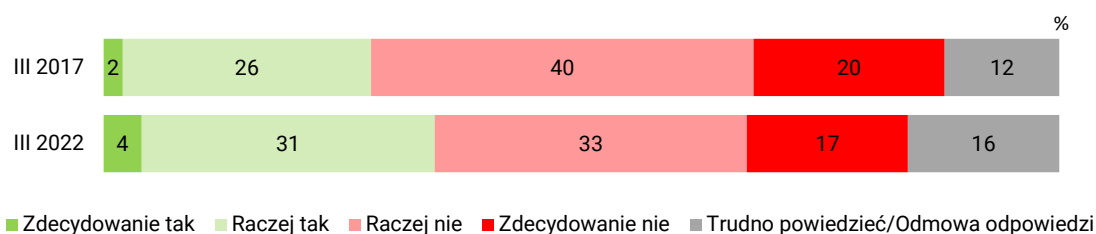
Przekonaniu o dużym znaczeniu konstytucji generalnie sprzyja też posiadanie wyrobionych poglądów politycznych. Badani deklarujący lewicowe, centrowe lub prawicowe poglądy twierdzą, że ma ona duże znaczenie, zdecydowanie częściej niż osoby niepotrafiące tych poglądów określić. Ci ostatni wyraźnie częściej nie mają natomiast w tej kwestii zdania (28%). Warto też dodać, iż najczęściej ze wszystkich przekonanie, że zasady i przepisy zawarte w konstytucji mają dla życia zwykłych obywateli duże znaczenie, głoszą respondenci identyfikujący się z lewicą (86%).

OCENA PRZESTRZEGANIA ZAPISÓW KONSTYTUCJI

Badani najczęściej wyrażają się krytycznie o przestrzeganiu konstytucji w dzisiejszej Polsce. Połowa respondentów (50%) twierdzi, że jej zapisy nie są respektowane, a przeciwnego zdania jest jedynie nieco ponad jedna trzecia (35%). Warto jednak podkreślić, iż w porównaniu z marcem 2017 roku oceny dotyczące przestrzegania w Polsce zapisów konstytucji wyraźnie się poprawiły – o 10 punktów procentowych ubyło badanych uważających, że nie jest ona obecnie przestrzegana, a o 7 punktów więcej niż poprzednio uważa, że jest przeciwnie. W porównaniu z badaniem zrealizowanym przed pięcioma laty przybyło respondentów unikających zajęcia stanowiska w tej kwestii (wzrost z 12% do 16%).

CBOS

RYS. 4. Czy, Pana(i) zdaniem, obecnie w Polsce konstytucja jest przestrzegana?

Opinie na ten temat różnicują przede wszystkim afiliacje polityczne badanych. Biorąc pod uwagę największe potencjalne elektoraty partyjne², można zauważyć, iż najczęściej przekonani o tym, że obecnie w Polsce konstytucja jest przestrzegana, są badani deklarujący zamiar zagłosowania w hipotetycznych wyborach do Sejmu na Prawo i Sprawiedliwość – 13% z nich jest o tym zdecydowanie przekonanych, a 43% – raczej. Przeciwnego zdania jest natomiast 28% zwolenników PiS. Jednocześnie znaczna część (17%) potencjalnego elektoratu PiS uchyliła się od zajęcia stanowiska w tej sprawie. Podzieleni w tej kwestii są zwolennicy Konfederacji Wolność i Niepodległość – 47% z nich uważa, że obecnie w Polsce konstytucja jest przestrzegana, a 46% jest przeciwnego zdania. Wśród sympatyków Lewicy, Koalicji Obywatelskiej oraz Polski 2050 Szymona Hołowni zdecydowanie dominują natomiast przekonani o nieprzestrzeganiu konstytucji (odpowiednio: 83%, 79% i 67%).

² Por. komunikat CBOS „Preferencje partyjne w marcu”, marzec 2022 (oprac. K. Pankowski).

TABELA 6

Czy, Pana(i) zdaniem, obecnie w Polsce konstytucja jest przestrzegana?	Na kandydata której partii/ugrupowania głosował(a)by Pan(i) w wyborach do Sejmu? (gdyby wybory odbywały się w najbliższą niedzielę)				
	Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Partią Republikańską)	Koalicja Obywatelska (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska, Zieloni)	Lewica (Nowa Lewica, Razem)	Konfederacja Wolność i Niepodległość (KORWiN, Ruch Narodowy, Braun)	Polska 2050 Szymona Hołowni
	w procentach				
Zdecydowanie tak	13	0	0	0	2
Raczej tak	43	18	14	47	22
Raczej nie	23	40	29	18	39
Zdecydowanie nie	5	39	54	28	28
Trudno powiedzieć/ Odmowa odpowiedzi	17	3	3	7	10

Analizując zróżnicowanie opinii na ten temat w zależności od deklarowanych poglądów politycznych, można natomiast zauważyć, iż jedynie osoby identyfikujące się z prawicą w większości (51%) wyrażają przekonanie, że obecnie w Polsce konstytucja jest przestrzegana, choć na ogół nie są to głosy zdecydowane (zob. tabelę aneksową 4). Pozostali badani najczęściej wyrażają pogląd przeciwny – szczególnie pod względem częstości opinii, że obecnie w Polsce konstytucja nie jest przestrzegana, wyróżniają się respondenci o poglądach lewicowych (72%).

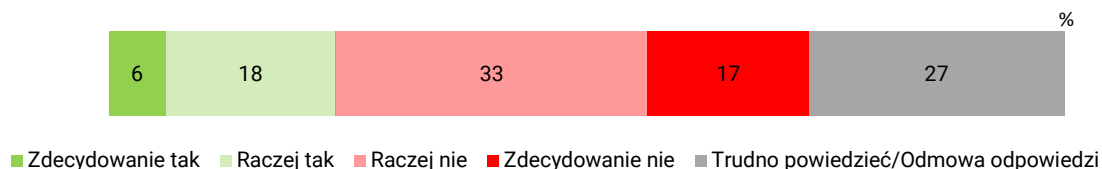
Ponadto na tle pozostałych badanych wyjątkowo często o nieprzestrzeganiu konstytucji mówią mieszkańcy największych metropolii (66%) oraz badani z wyższym wykształceniem (60%).

STOSUNEK DO ZMIANY KONSTYTUCJI

Połowa badanych (50%) uważa, że obecnie nie ma potrzeby zmiany konstytucji³. Z kolei za zmianą ustawy zasadniczej opowiada się niespełna jedna czwarta ankietowanych (24%), przy czym większość z nich (18%) to umiarkowani zwolennicy zmian, a tylko 6% popiera je zdecydowanie. Znaczna część ankietowanych (27%) nie ma w tej kwestii zdania.

³ Należy zaznaczyć, iż badanie zostało zrealizowane przed pojawieniem się rządowej propozycji zmian w konstytucji w związku z koniecznością reakcji polskiego państwa na sytuację wywołaną zbrojną agresją Rosji na Ukrainę.

RYS. 5. Czy, Pana(i) zdaniem, obecnie w Polsce powinno się zmienić konstytucję czy też nie?

Obecnie – w porównaniu z wcześniejszymi badaniami – poparcie dla zmiany konstytucji zmalało (od lipca 2018 roku spadek o 7 punktów procentowych), przybyło natomiast osób unikających zajęcia stanowiska w tej kwestii (od lipca 2018 roku wzrost o 9 punktów procentowych). Największe poparcie (45%) w tym zakresie odnotowaliśmy w październiku 2004 roku, a więc po wejściu Polski do Unii Europejskiej, gdy trwały dyskusje, czy ten fakt nie wymaga zmian w polskiej ustawie zasadniczej.

TABELA 7

Czy, Pana(i) zdaniem, obecnie w Polsce powinno się zmienić konstytucję czy też nie?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	X 2004	III 2008	III 2017	VI 2017	VII 2018	III 2022
	w procentach					
Zdecydowanie tak	15	9	9	15	10	6
Raczej tak	30	28	21	22	21	18
Raczej nie	24	31	32	26	29	33
Zdecydowanie nie	9	10	17	21	22	17
Trudno powiedzieć/ Odmowa odpowiedzi	22	22	20	16	18	27

Opinie na ten temat zależą w ogromnej mierze od identyfikacji politycznych i partyjnych. Przedstawiciele wszystkich największych potencjalnych elektoratów partyjnych⁴ są obecnie najczęściej przeciwnikami zmian w konstytucji. Do zwolenników częściej niż inni zaliczają się badani, którzy deklarują, iż w hipotetycznych wyborach parlamentarnych głosowaliby na Konfederację Wolność i Niepodległość (40%). Niemal równie często zmianę konstytucji popierają też zwolennicy Lewicy (39%). Najwięcej przeciwników jest natomiast wśród zamierzających głosować na Koalicję Obywatelską i Polskę 2050 Szymona Hołowni (odpowiednio 69% i 66%).

⁴ Por. przypis 2.

TABELA 8

Czy, Pana(i) zdaniem, obecnie w Polsce powinno się zmienić konstytucję czy też nie?	Na kandydata której partii/ugrupowania głosował(a)by Pan(i) w wyborach do Sejmu? (gdyby wybory odbywały się w najbliższą niedzielę)				
	Prawo i Sprawiedliwość (wraz z Solidarną Polską i Partią Republikańską)	Koalicja Obywatelska (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Inicjatywa Polska, Zieloni)	Lewica (Nowa Lewica, Razem)	Konfederacja Wolność i Niepodległość (KORWiN, Ruch Narodowy, Braun)	Polska 2050 Szymona Hołowni
	w procentach				
Zdecydowanie tak	7	3	14	15	6
Raczej tak	18	15	25	25	13
Raczej nie	33	39	22	37	39
Zdecydowanie nie	13	30	30	11	27
Trudno powiedzieć/ Odmowa odpowiedzi	28	14	10	12	14

Mimo iż – niezależnie od deklarowanych poglądów politycznych – badani najczęściej są przeciwnikami zmiany konstytucji (zob. tabelę aneksową 5), to ogólnie rzecz biorąc w największym stopniu taką potrzebę dostrzegają osoby o orientacji prawicowej (29%), a następnie respondenci deklarujący poglądy lewicowe (27%). Z kolei przeciwnikami są najczęściej osoby o poglądach centrowych (60%).

Warto też dodać, iż obecnie przeciwko zmianie konstytucji znacznie częściej niż mniej wykształceni badani opowiadają się osoby z wykształceniem wyższym (63%), co przekłada się na ponadprzeciętny poziom sprzeciwu w tej kwestii w grupie zawodowej obejmującej kierowników i specjalistów z wyższym wykształceniem (64%).

Mimo dominującego wśród Polaków przekonania, że zasady i przepisy zawarte w konstytucji mają duże znaczenie dla życia zwykłych obywateli, a ich znajomość jest potrzebna, tylko nieliczni deklarują, że zapoznali się z tekstem konstytucji w całości.

W porównaniu z marcem 2017 roku wyraźnie poprawiły się oceny dotyczące przestrzegania konstytucji. Na tle wcześniejszych badań zmalało natomiast poparcie dla jej zmiany (ostatnie badanie zostało zrealizowane przed pojawieniem się rządowej propozycji zmian w konstytucji w związku z koniecznością reakcji polskiego państwa na sytuację wywołaną zbrojną agresją Rosji na Ukrainę). W obu tych kwestiach opinie badanych znacząco różnicują ich afiliacje polityczne.

Opracowała

Barbara Badora